

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת כי תצא

אני מאמין בק!

גיליון מס' 111 תש"פ

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/פרשת כי תצא

אני מאמין בקר!

מספר הרב ישראל מאיר לאו שליט"א: ירדתי בשעטה את שמונה עשרה המדרגות הישנות, אחזתי בידית הברזל וכבר עמדתי לצאת אל האוויר הירושלמי ופתאום אני שומע קול נעים ומלטף קורא בשמי. "ישראל מאיר, ישראל מאיר". ברגע הראשון לא התייחסתי, כמעט אף אחד בסביבתי לא קרא לי אז בשני שמותיי ישראל ומאיר... אבל אז הסתובבתי לאחור, מראש המדרגות חיכה אלי דמותו הקורת של ראש הישיבה, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, הוא עמד שם בחלוק בית וקרא בשמי, ביקש שאחזור אליו. היה זה בשלהי חודש אלול תשי"ח, שנתיים קודם לכן עוד למדתי כאן בישיבת 'קול תורה', ישיבתו של רבי שלמה זלמן. אלא שבתחילת שנת הלימודים תשט"ז גמלה בליבי החלטה לעבור ללמוד בישיבת פוניבד' שהייתה אז בשיא תפארתה. איזה צוות לימודי מפואר היה לנו, בכותל המזרח, שליד ארון הקודש המוזהב, עמדו כל גדולי אותו דור. די אם נזכיר את שמותיהם של מרן הגרא"מ שק, הגר"ד פוברסקי, הגר"ש רוזובסקי והגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זכר צדיקים לברכה. ובכל זאת, תמיד זוכרים אהבת קדומים... כמה ימים לפני ראש השנה, הרגשתי שאני חייב לקבל את ברכתו של מורי, רבי שלמה זלמן, לקראת הימים הנוראים. מי לא רוצה לו כזה סגור לקראת יום הדין, שיאחל לו כתיבה וחתימה טובה. עליתי אפוא על האוטובוס העתיק ועשיתי את דרכי ירושלימה, אל שכונת 'שער חסד'. שם, באותו חדר מפורסם שכל קירותיו היו גדושים בספרים,

ישב רבי, פוסק הדור, עשרות שנים ולמד תורה. עשרות פעמים במהלך חיי זכיתי להגיע אל אותו חדר, בכל פעם הרגשתי מחדש את האהבה הגדולה שנשבה בו, אהבה של רב לתלמיד, אהבה שאי אפשר לפורטה במילים. רבי שלמה זלמן כאילו המתין לי, הוא קיבל את פני במאור פנים, הושיב אותי לשיחה קצרה – והתעניין בלימודי בשיבת פוניבז'. דבר ראשון מסרתי דרישת שלום מידידיו אנשי הצוות הרוחני, אבל הוא התעניין יותר בשלומי שלי, כיצד אני מסתדר ומה מעשיי. מיד לאחר מכן עברנו לשוחח בלימוד, על הסוגייה הנלמדת בישיבה, זה נמשך רבע שעה. לאחריה איחל לי כתיבה וחתימה טובה ויצאתי מביתו. רק בתחתית המדרגות, זיהיתי שהוא יצא אחריי. מיד רצתי בבהלה למעלה, מה הרבי רוצה? רבי שלמה זלמן מביט בי ואומר: "ישראל מאיר, אני חושב עליך הרבה. אתה חקוק בליבי", השתתק לרגע והמשיך, "אני רואה שפניך לרבנות, כי לכך נוצרת, אבל אתה בודד, אין לך גב, לכל תפקיד צריך איזה גב, אתה יתום, אין מי שידאג לך". שוב שתק ואז הוסיף: "אני לא יודע אם מכתב ממני יהיה שווה פעם משהו. אבל להזיק ודאי שלא יוכל. תרשה לי לכתוב לך מכתב המלצה 'במקום שאין מכירים' – אולי גם ייתן לך גב. שכולם ידעו. רק תגיד לי, ישראל מאיר, לאן לשלוח את המכתב הזה?"... לא מצאתי מילים. לא היה לי בית, בסוף פלטתי: "הבחורים האחרים מקבלים מכתבים בתא דואר 26 בני ברק"... כך נגמרה השיחה. יומיים חלפנו, בשעת הפסקת הצהריים, יצא אחד הבחורים ממשרד הישיבה כשבידיו ערמה של מכתבים. הוא נעמד במרכז והחל לחלק. אני לא הייתי רגיל לקבל הרבה מכתבים. אך להפתעתי שמעתי אותו מכריז: "לאו, יש לך מכתב"... עד היום יש לי אותה, מעטפה פשוטה בלי שום בלנק או סימון... רק כיתוב בכתב יד עדין "לכבוד ישראל מאיר לאו. ת.ד. 26 בני ברק". ומאחור בכתב יד "שלמה זלמן אויערבך".

כשאני מראה את המכתב הזה לאנשים, הם מקבלים את זה באדישות. קשה לתפוס שזה נכתב לנער צעיר בן 18... יש שם שבחים שנכתבים לתלמידי חכמים מופלגים. שורה אחת נוספה בכתב יד. "וחנון מאת ד' – וסגולה יקרה ותפארה של לוקח נפשות. ועתיד גדול נשקף לו". ואני נער, בחור ישיבה מן המניין, לא רב ולא "לוקח נפשות"... בעיניי, יותר משיש כאן שבח אישי, יש כאן מסר לכל המחנכים והמחנכים בעולם. ממרחק השנים, אחרי שזכיתי בעצמי להיות מחנך, אני עדיין מתפעל מהרגעים האלו. אני לא רואה בזה סיפור פרטי, אלא הדרכה כללית, שצריכה להיות לנגד עיניו של כל מי שבא לעסוק בחינוך של בני או בנות ישראל. אנחנו מביטים בתלמידים שמולנו, הם קטנים ורכים, אנשים צעירים. אבל אם אנחנו מצפים מהם שיהיו נושאים פירות, אנחנו חייבים להתחיל לרומם ולפתח אותם. לתת להם שאיפות גדולות, להתייחס אל האדם הגדול שעומד לצמוח מהם. "כי האדם עץ השדה", אומר הפסוק. יש כאן הוראה חשובה לחינוך – נחשוב על עץ רחב ומלא ענפים, הוא לא גדל ביום אחד... הוא מתחיל כגבעול דקיק. התפקיד שלנו הוא לטפח ולהשקות, לדשן ולדאוג לו לאור או לצל, כל אחד לפי המבנה והצורך שלו. אין שני עצים דומים. לא הרי ברוש, כהרי עץ האלון, לכל אחד צרכים ודרישות מיוחדות. מניסיוני, הדרך של מקל חובלים אף פעם לא הייתה נראית לי כמצליחה. אם רוצים לגרום למישהו להתעלות, לשפר את המעשים, הדרך הנכונה היא ללא ספק לרומם אותו, לתלות בו תקוות, להתייחס אליו כמו אל רב או כמו אל מחנכת דגולה, זה נוסף עוד ותעצומות בשתילים הרכים. כן עשה רבי שלמה זלמן, וכן עשו כל המחנכים שזכו להעמיד תלמידים מצוינים. מעולם לא שמעתי את רבי שלמה זלמן נוזף במישהו, במקרה הכי גרוע הוא הסתפק ברמיזה עוקצנית, וגם זה רק לעיתים נדירות. במקום זה הוא פשוט נתן לנו להבין שהוא מצפה

מאיתנו ליותר, אין לך סגולה יותר מזו. ילד שיוצא אל ביתו בידיעה ש"הרב אמר שאני מסוגל ואני מוכשר", או "המורה אומר שיש לי יכולת וכישרונות", הוא ילד שיצלח ויצמח יותר מכל, ולא פחות מזה, הוא ילד שכל חייו יזכור את המורה או המחנכת שלימדו אותו וגידלו אותו. השיעור שלמדתי מהמכתב של מורי ורבי: אם אנחנו מצפים מהילדים שלנו שיגיעו רחוק, אנחנו חייבים להתחיל לרומם ולפתח אותם, לתת להם שאיפות גדולות. להתייחס אל האדם הגדול שעומד לצמוח מהם. אם תסמנו לתלמידים את החלום, הם כבר יעמלו להגשים אותו, רק תרוממו.

*

כוחו של אמון...

אחת הסוגיות החינוכיות הטעונות ביותר שמופיעות בתורה היא סוגיית בן סורר ומורה. בפרשת השבוע מתוארת מנקודת מבטם של ההורים, התנהלותו המוגזמת של בנם הסורר: "בנו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו זולל וסובה". כאשר על פי הגדרים ההלכתיים יוגדר בנם כבן סורר ומורה הוא יענש בעונש חמור מאוד: "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת ובערת הרע מקרבך וכל ישראל ישמעו ויראו". מדוע עונשו חמור כל כך? לימדונו חז"ל כי בן סורר ומורה זה סופו לצאת לתרבות רעה, ללסטם את הבריות, ועדיף לו שימות בעודו זכאי בטרם פגע באחרים, ואל ימות חייב. ומובא במדרש ספרי בשם רבי יאשיה כי כאשר ההורים מוחלים לבן הסורר על התנהגותו הפרועה הרי שאין עונשין אותו למוות וחטאתו מתכפרת. וזה לשון המדרש: "סורר ומורה, אם רצו אביו ואימו למחול לו, מוחלים לו" (ספרי דברים, ר"ח). ה"שם משמואל" זיע"א שואל: כיצד מחילתם של ההורים יכולה למנוע את הריגת בנם והרי הוא כלל אינו פגע בהם, וכל הסיבה שנגזרה עליו מיתה היא מהחשש שבסוף הוא ילסטם את הבריות וכדאי שימות זכאי ולא ימות חייב, ומדוע שתועיל

מחילתם? מבאר ה"שם משמואל": "מחמת שישראל הם בני אברהם יצחק ויעקב שהם בעצם נפשות טהורות וטובות שרק במקרה נתלכלכו בעבירות, אבל כשעושה תשובה, שוב מתעוררת בו הנקודה השורשית האחווה בשלשלת הקודש עד האבות הקדושים ושופעת בו אור חיים חדשים ממקור ישראל ובוודאי תתמיד תשובתו ויישאר נאמן לה' יתברך ותורתו. הכלל – שכל עצמה של התשובה שמועלת היא מפני ההשתלשלות עד האבות, ממילא זה בן סורר ומורה נפסק חיבורו מאביו ואימו ושוב אין לו חיבור בשלשלת הקודש בוודאי שלא יעשה תשובה ואף אם יעשה לא תתמיד ויחזור לסורו וסופו ללסטם את הבריות, אבל כשאביו ואימו מוחלין לו הנה הוא נקשר בשלשלת הקודש שוב, אינו נהרג שיכול שעוד ישוב בתשובה שלמה המתקבלת". מדבריו של ה"שם משמואל" אנו למדים עיקרון חינוכי חשוב: כאשר ההורים מתייאשים מהתנהלות הבן הרי שבכך למעשה הם מנתקים אותו משרשרת הדורות, אבל כאשר ההורים מאמינים בבנם ומשוכנעים באמת שבכוחו לתקן ולעלות על דרך הישר אז אין סיבה לדון אותו על שם סופו שהרי בכוח האמון לחלץ את הבן הסורר ולהשיבו למוטב. (הרב אליהו שיינפלד)

*

"כל מה שילד צריך, זה מבוגר אחד שיאמין בו"...

עלינו להאמין בילדים/תלמידים שלנו וכך נחזק את האמונה שלהם בעצמם. ילד שמאמין שהוא יכול ומסוגל להגיע רחוק – יעשה את המאמצים כדי לעלות ולהצליח. אם נראה אותם כענקים... כך הם יראו את עצמם. להאמין בתלמיד, הכוונה: לשדר לו כל הזמן "אתה יכול", "יש בך כוחות שאין לאף אחד אחר". להעצים ולהחמיא לו על הדברים שהוא טוב בהם, להיות כמלאך שאומר לכל אחד "גדל" – אתה מסוגל!

*

בהקשר זה כותב הרש"ר הירש זצ"ל ("יסודות החינוך" עמוד ס"ה) כי הצורה שבה ההורה והמחנך שופטים את הבן משפיעה ביותר על הצלחת חינוכו, וכך הם דבריו: "אוי למחנך ואוי לחניכו כאשר הלה דן אותו לחובה מוחלטת וגמר בדעתו שהוא "רע". דעתו זו תשפיע כמובן על אופן פעולותיו החינוכיות ועל שיחותיו עם החניך ועל ידי כך לא יהיה באפשרותו של המחנך להחזיר למוטב את הילד הכושל ואף ביד ההורים לא תמצא היכולת להטיב דרכו של בנם ה"רע". הדעה הרעה שוללת מן המורים כל כוח ותבונה לשפר את מעשיו של החניך וכל פעולה חינוכית המושפעת על ידי דעה משובשת זו עלולה לקלקל אותו יותר ויותר".

*

למצוא את הקוד...

מסופר על הגאון רבי חיים קרייזווירט זצ"ל, שבעצמו ניצל בניסי ניסים מהשואה הנוראה, שפעם ניגש אליו יהודי זקן בעמק הבכא ואמר לו: "יש לי הרבה כסף מונח בבנק בשוויץ, איני רוצה שהכסף ילך לאיבוד, ברצוני שזה יישאר אצל הילד שלי, ולכן אני מוסר לך קוד סודי של חשבון הבנק ומבקש שאחרי המלחמה יחפש הרב אחר מישהו מילדיי וייתן לו את מספר הקוד". סיפר רבי חיים, שבמשך 20 שנה אחרי המלחמה חיפש אחר מישהו מילדיו ולא מצא. כעבור שנה שוחח באקראי על דא ועל הא עם אדם קשה יום לבוש קרעים, ובתוך הדברים התברר שהינו בן של אותו זקן שאחריו הוא מחפש כבר כל כך הרבה שנים. שמח רבי חיים מאוד על הזכות הגדולה של השבת אבידה ומיד נתן לו את מספר הקוד. נכנס אותו אדם לבנק בשוויץ ומצא שם סכום עתק של 30 מיליון דולר! התייחס לכך רבי חיים ואמר: "אותו יורש כבר 20 שנה מיליונר, והוא לא ידע את זה..."

מסיפור זה עלינו ללמוד על עבודתנו כהורים/מחנכים, לתת לילדים/לתלמידים תחושה שיש לנו בהם אמון מלא ולומר להם: "אתה יכול להגיע להישגים, לצמוח ולגדול, האוצר נמצא אצלך, צריך רק לגלות את הקוד ולהגיע אל האושר"...

*

שלמה המלך ע"ה אומר בקהלת (פרק י' פס' ב') "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו". אפשר לפרש את הפסוק כך: ימין – היד החזקה, שמאל – היד החלשה. לכל ילד יש דברים שהוא חזק בהם ודברים שהוא חלש בהם. על ההורה/המחנך לזהות את הדברים שהילד חזק בהם, לראות במה הוא טוב – ואותם לטפח ולהעצים ועליהם לשים את הדגש. לא להדגיש את החולשות, אלא להעצים את החוזקות... לב חכם לימינו – חכם מסתכל על החוזקות של הילד ואותן הוא מטפח. לב כסיל לשמאלו – כסיל מסתכל על החולשות של הילד ואותן הוא מעצים...

*

מחנך – משיב אבידות...

כתוב בפרשת השבוע: "לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים והתעלמת מהם, השב תשיבם לאחריך"..." "והיה עמך עד דרוש אחריך אותו והשבותו לו". פסוקים אלו מדברים על השבת אבידה. אבידה שיש בה סימנים ויש לה תובעים – חייבים להכריז עליה ולהשיב אותה לבעליה. אבידה שאין לה סימנים ותובעים – אין חיוב להשיב אותה. ואם התייאשו הבעלים – יכול המוצא לקחת את האבידה לעצמו. בגמרא כתוב שאדם שאיבד חפץ עם סימן הוא לא מתייאש. מדוע? כי הוא בטוח שהוא ימצא את החפץ על ידי הסימן. כל זמן שיש סימנים והם קיימים, כל זמן שהתלמיד עדיין עם סימנים... אין שום סיבה לחשוב על ייאוש. נכון, הוא הלך קצת לאיבוד, ולכן עלינו לעשות הכל כדי להשיב אותו ולא ח"ו להתייאש.

*

כתוב בגמרא: "אבן טוען הייתה בירושלים, כל מי שאבדה לו אבידה נפנה לשם וכל מי שמוצא אבידה נפנה לשם. זה עומד ומכריז וזה עומד ונותן סימנין ונוטלה" (ב"מ כ"ח ע"ב). מציאה נפלאה מצאתי בספר "בן יהוידע" (לרבינו הבן איש חי זצ"ל), וזה לשונו: "קרו לה אבן טוען – כי משם יוציא ויעלה המליץ הטוב על ישראל, טענה של זכות על ישראל לפני הקב"ה, לקבץ נדחי ישראל, ולקבל פושעי ישראל בתשובה, דכל זה דומה להשבת אבידה, כי יאמר המליץ, הנה המקום הזה אליו יבואו כל משיבי אבידה להשיב אבידה, והם ישתדלו ויבואו לכאן להכריז כדי להשיב אבידה, ודבר זה נמצא בבשר ודם, וכל שכן שהקב"ה ברחמיו יקיים השבת אבידה, להשיב נדחי ישראל, ולקבל פושעי ישראל בתשובה".

לפי דבריו אפשר לומר כך: כל מחנך עוסק בהשבת אבידות – להשיב נשמות לדרך הישר. לעזור לתלמיד למצוא את הדרך הנכונה, לעזור לתלמיד למצוא את הכוחות שטמונים בתוכו, לעזור לתלמיד למצוא את עצמו... וכו'. ואם כך, יכולים אנו לבוא ביום הדין ולבקש מהקב"ה שיחזיר אותנו בתשובה שלמה כשם שאנו מתאמצים להחזיר אבידות... וייתן לנו את הכח להמשיך ולחנך בשמחה ובאהבה.

*

"וחוסה נא ואל תתעלם"...

על הפסוק "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם, השב תשיבם לאחריך" כתב המהרי"ד מבעלזא זצ"ל: הקב"ה שומר תורתו ומקיים גם כן מצוות השבת אבידה, ומסייע לבאים ליטהר להשיבם לקדושה, אחר שטעו מהדרך שהלכו ונדחו, ואפילו שיש הלכה שזקן ואינה לפי כבודו פטור מהשבת אבידה, והחוטא הלא לפעמים נשמתו כבר נטמאה ונתטנפה בזהמת החטא,

ולכאורה זה לא לכבודו של הקב"ה לטפל באבידה בזויה כזו. אמנם מבואר ברמב"ם שההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפניו משורת הדין מחזיר את האבידה בכל מקום ואפילו שאינה לפי כבודו. ולפי זה מובן: הקב"ה מתנהג בחסידות כמו שנאמר בסליחות "ישוב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות", ולכן גם בזה עושה הקב"ה לפניו משורת הדין ומטפל בנשמה האבודה הזאת. וכתב המהרי"ד שלפי זה פירש הרה"ק מקוזמיר את מה שכתוב בפיוט "ידיד נפשי": "וחוסה נא ואל תתעלם". לכאורה קשה: הרי כיון ש"חוסה נא" אם כן בוודאי ש"לא יתעלם"? אלא, הדין בהשבת אבידה הוא שלפעמים מותר להתעלם. למשל זקן ואינה לפי כבודו. וזוהי בקשתנו: אפילו שזה לא לכבודו של הקב"ה, כלומר, במקרה שלא מגיע לנו חלילה וזה לא לפי כבודו ועל פי דין מותר להתעלם, עם כל זה אנו מבקשים שיעשה עמנו לפניו משורת הדין. "וחוסה נא ואל תתעלם"...

*

לעתים, כשהאדם נופל וחוטא, הוא עלול לאבד את האמון בטוב שבו ואת האמון שהקב"ה עדיין רוצה אותו. תופעה זו היא סכנה גדולה העלולה לדרדר את האדם לתהומות הייאוש. רבי צדוק הכהן מלובלין כותב על תופעה זו (פרי צדיק' שמות פרשת זכור): "וזה דרך היצר הרע כשרואה שהאדם נכשל באיזה עוון בעצתו ובפיתויו. אחר כך משליכו בייאוש לומר מה יועיל לך תשובתך אחר כי גדול עוונך עד לשמים". רבי צדוק מלמד אותנו שלעולם אין להתייאש מתיקון "ואף מי שנכשל חס ושלום לא יתייאש מן התשובה וישוב אל ה' וירחמהו". כידוע, אחד החידושים הגדולים של רבי נחמן מברסלב הוא "כי אין

שום ייאוש בעולם כלל" (ליקוטי מוהר"ן, ליקוטי תניינא פרק ע"ח).

וכך כתב אחד מגדולי ישראל: "צריכים לצפות לטהרה ולקדושה ולא להתייאש ולא ליפול ברוח כלל בכל מה שיעבור, אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק"...

*

ולפי זה עוד יותר חייבים אנו "לטפל" ולטפח ולדאוג לכל תלמיד ותלמיד, לכל נשמה ונשמה, ולא ח"ו להתעלם. ואפילו אם לפעמים מרגישים שאין זה לפי כבודנו... אנחנו חייבים להראות לתלמידים שאנחנו מאמינים שהם יכולים להצליח ואנחנו אוהבים אותם תמיד!

*

לסיום: כתוב בגמרא (סוכה נ"ב ע"א): "כל הגדול מחבירו - יצר גדול הימנו". אולי אפשר לומר שמדובר גם על "עתיד להיות גדול"... כלומר, ילד שיש לו יצר הרע "גדול" זה אומר בעצם שהוא עתיד להיות גדול בתורה ולכן היצר הרע שלו גדול יותר. היצר הרע ממש נלחם בעוצמה כדי שהכוחות לא יצאו לפועל. ושמעתי בשם הגר"ע יוסף זצ"ל שאמר: אם רואים ילד שובב - לא לכעוס עליו יותר מידי... למה הוא שובב? כי יש לו נשמה גדולה גדולה והגוף שלו קטן קטן... הנשמה לא מסתדרת בגוף, מנסה לזוז שיהיה לה נוח... אל תכעסו על ילד כזה כי כשיגדל יהיה לכם הרבה נחת ממנו...

שבת שלום!

העלון יוצא לאור
בסיוע תלמוד תורה
"נצח ישראל" בית שמש

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com